

Ziyadxan Əliyev
Azərbaycan Respublikasının
əməkdar incəsənət xadimi,
sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə
doktoru

Mənəvi dəyərlərimiz

Yeni yüzilliyin incəsənətində baş verən təzadlı dəyişikləri yalnız bir əsr öncə dünya məkanında bu sahədə baş verənlərə müqayisə etmək olar. Onda da, indi də rəssamlıq məkanı da daxil olmaqla, sənətin müxtəlif sahələrində çalışan yaradıcı insanların dünyaya fərdi baxışlarını yeni və yeganə görünüş kimi cəmiyyətə təqdim olunması baş vermişdi. Təkbürdən əskik olmayan bu baxışlar "zamanın xəlbiri"ndə kifayət qədər ələnsələr də, real-gerçəkçi və mücərrəd mövqedə duranların mübarizəsinin indi də gündəlikdə olması danılmazdır. Ən qəribəsi və maraqlısı, bu baxışlar mübarizəsinin "yenilik-müasirlik" adı altında aparılmasıdır.

Çox təəssüf ki, bu mübarizə daha çox "müasirliklə" "müasir dövrün sənəti" məfhumlarının bədii-estetik yükünün məğzini bir-birindən ayıra bilməyənlər qarşıdurmasına bənzəyir. Qənaəti-

yerini tapmaq istəyində olan gənclər üçün bir mənəvi çıraq-qaynaq idi.

Bu yerdə deyək ki, Xudu müəllim o vaxtlar milli mədəniyyətimizin gözəl bilicisi və tədqiqatçısı olduğunu kristalloqrafiya sahəsində apardığı tədqiqatlarında nümayiş etdirməklə, xalqımızın sonsuz tefəkkürünün ifadəsi olan xalçaçılıq kimi ruhi bir mənəvi dəyərin müasir sənət nümunələrinin yaradılması üçün bənzərsiz milli qaynaq olduğunu elmi əsaslarla təsdiq etdiyindən, onun zəkasının işığından bəhrələnmək istəyən gənclər çoxdu. Bu gün beynəlxalq miqyasda Azərbaycan təsviri sənətini uğurla təmsil edən Faiq Əkbərov, Orxan Cəbrayılolu və Vüqar Əli ilə yanaşı İlham Ənvəroğlu da məhz belə yaradıcılardır. Onun və əqidə dostlarının müasirliyi duyulan milli ruhlu sənət nümunələri ərəşəyə gətirmələri, həm də böyük ustadın xatirəsinə tez-tez səslə-

dən orada Gözəl Sənətlər Fakültəsinin təşkili təklifini alan azərbaycanlı təsviri sənət ustaları böyük həvəslə bu işə qoşulublar.

Zamanın axarında yaradıcılıq işlərini elmi fəaliyyətlə əlaqələndirən İlham Ənvəroğlu əvvəlcə "Çağdaş Azərbaycan təsviri sənəti və xalq musiqisinin əlaqəsi" mövzusunda namizədlik, "Çağdaş Azərbaycan təsviri sənətində əski türk rəmzlərinin təsviri" mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir. Təbii ki, onu bu gün həm Türkiyədə, həm də onun hüduqlarından kənarlarda özünəməxsus dəst-xəttə malik rəngkar və qrafik kimi tanıyırlar. O, bu gün yaratdıqları ilə müasir tamaşaçını dialoqa cəlb etmək, onu düşündürməyə gücündə olan az saylı rəssamlardandır. Etiraf edək ki, kətan və kağız üzərində gerçəkləşən bu görüntülərdə ifadə vasitələri yeni, fərdi və çox fərqlidir. Əgər desək ki, İlham Ənvəroğlunun bədii gözəllikməzliyini şərtləndirən başlıca qaynaq, ilk növbədə illərlə top-

yuxusu", "Ərməğan", "Yaşanacaq", "İzlər", "Aman ovçu", "Türk gözəli", "Şaman duaları" və s. əsərlərində bunun ifadəsini görmək mümkündür.

Sonuncu - "Şaman duaları" əsərində hiş olunan mövzu və ideyanın çoxqatlılığı rəssamı onu silsilə qrafik lövhələr şəklində ifadə etməyə sövq etmişdir. 1999-2001-ci illərdə ərəşəyə gətirilən bu əsərlər bədii-forma həllinə görə duyulması dərəcədə ovsunlayıcı və düşündürücüdür, desək, yanılmırıq. Onlardakı faktura qədimliyinə böyük ustalıqla nail olunması da İlham Ənvəroğlunun əski texniki imkanları dərinləşdirmək, təsir vasitəsinə çevirmək istəyinin ifadəsidir. Müəllifin digər çoxsaylı rəngkarlıq əsərləri də bu dərəcədə sirli-soraqlı, plastika baxımından dəyişkən və oynaqdır. Bütün bunları şərtləndirən səbəbsə təsvirlərin obrazlı görkəm alması, semiotik yük daşması, bəzən qəhrəmanların çöhrələrinin qələndərləşdirilməsi, fiziognomika təsəvvürlərlə anım yaratmasıdır.

Çox vaxt İlham Ənvəroğlunun təsvirlərində gözəllik təsəvvürü fiziognomik probleminin semiotika ilə çulğalaşması özünü yaddaqalan tərdə əyaniləşdirə bilib. Ona görə də bu obrazlar real olduqları qədər də irreal, şərti və bir az da kodlaşdırılmış qəbul olunur. Əlavə edək ki, duyulması dərəcədə stilizə olunub rəmzləşdirilən bu təsvirlər jest və poza semiotikasının "çətiri" altında olduğundan duyğulandırdığı olduğu qədər də tamaşaçısını düşüncələr aləminə yönəldən mənəvi xəzinədir. Bu mənada onun şamanları, müjdəçi şanapipiyi, böyük mənaların açarını özündə gəzdiren əl və ayaq təsvirləri, həyat ağacı, Nuhun tufanı və gəmisi, dilək ağacı, aypara və Humay anası, eləcə də digər dilə gətirmədiyimiz obrazlaşmış təsvirlərin hər biri mənəvi elementlərinə görə işarə, sayagəlməz fikir, oyaq daşıyıcısı olmaqla, bədii həllinə görə ecazkarlıqlar. Səth boyu səpələnən obrazlar davranışına, ayrı-ayrı atributlar isə hətta səmtinə görə görünən bu görünməyən insan yaşantılarını gerçəkləşdirən kodlaşdırılmış bədii-estetik açarlardır.

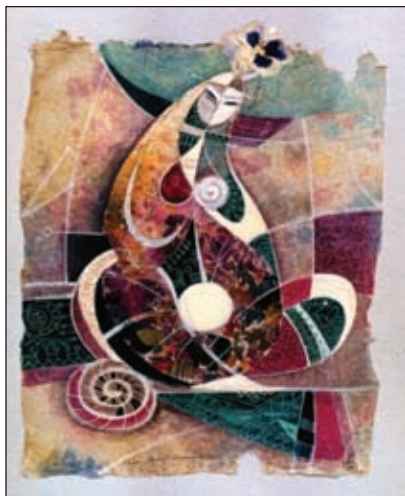
Onu da etiraf edək ki, belə əsərlər çox vaxt tamaşaçısını öz səviyyəsində görməyi arzulayır, əks halda mənəvi-psixoloji təmas və qarşılıqlı faydalanma baş vermir. İndiki təzadlı zamanımızda bir çox sahələrdə tamaşaçı zövqünün korşılması qarşılığında, sanki İlham Ənvəroğlunun əsərləri bu ucuruma yuxarılarına biləcək təsviri sənət həvəskarlarının qarşısına etibarlı bir sədd çəkməyə çalışıb. Elə düşünürük ki, biz bu istəyi və cəhdi layiqincə dəyərləndirə biləcəyik. Bunun ilk görüntüsü mənəvi dəyərlərimizi bədiiləşdirməklə, özümüzü özümüze tanıdan İlham Ənvəroğlu yaradıcılığını Bakıda nümayiş etdirmək ola bilərdi. Dünyanın bir çox ölkələrində, o cümlədən də Türkiyənin Ankara, İstanbul, Bodrum, Adana, Samsun, Kayseri, Ərzurum, İzmir və b. şəhərlərində onun fərdi sərğilərinin uçuру buna əsas verir...

İlham Ənvəroğlunun dəst-xətti mövzusunda və yaradıcı oyaqdan asılı olaraq hər bir əsərdə qismən fərqli görkəm olsa da, bütünlükdə tanınandır. Ən önəmli isə görünənlərin kimsəni xatırlatmamasıdır. Bu isə onun iyirmi illik yaradıcılığının yəqin ki, ən böyük qazancıdır, desək, yanılmırıq...

MÜASİR BƏDİİ TƏXƏYYÜLÜN İŞIĞINDA RƏNGKAR İLHAM ƏNVƏROĞLUNUN YARADICILIĞINA BAXIŞ...

Yaşanacaq

Şərq motivi

Türk gözəli

imizcə, əsl müasirliyi gerçəkçi sənətlə mücərrədlik arasında, realılıqla irrealılıq arasında məntiqlə ortağ nöqtə tapanlar nümayiş etdirirlər. Müasir Azərbaycan təsviri sənətində öz yaradıcılığında bu çətin və çoxlarının arzuladığı "nöqtəni" tapa bilən rəssamlardan biri rəngkar İlham Ənvəroğludur...

Tanışlıq üçün deyək ki, hazırda qardaş Türkiyə torpağında-Koniyadakı Səlcuq Universitetində çalışan İlham Ənvəroğlunun (Əhmədov) müstəqil yaradıcılıq tarixçəsi iyirmi ili əhatə edir. İxtisas təhsilini əvvəlcə Ə.Əzimzadə adına Azərbaycan Dövlət rəssamlıq məktəbində (1985-1989), sonra isə Azərbaycan Dövlət Memarlıq və İnşaat Mühəndisləri Universitetində (1990-1995) əlsə da, o, sənətdəki bu günkü uğurlarına görə daha çox "Xudu Məmmədov məktəbi"ne minnətdar olduğunu söyləyir. Doğrudan da səksəninci-doxsanıncı illərdə özünün qədim sənət qaynaqlarımıza münasibətini çox fərqli tutumda elmi əsaslarla sərğiləyən Xudu Məmmədov (1927-1988) sənətdə öz

Şanapipik

nən və bundan sonra da dilə gətiriləcək minnətdarlıqların ifadəsidir...

Hazırda Koniyadakı məşhur Səlcuq Universitetinin "Keramika" kafedrasına rəhbərlik edən İlham Ənvəroğlu bura müstəqilliyin ilk illərində sənət dostları Məzahir Avşar, Lalə Avşar və Orxan Cəbrayılolu ilə birlikdə gəlib. Koniyadakı Səlcuq Univrsitetinin rəhbərliyin-

İzlər

lanan bədii-professional vərdişlərin və intellektual qazancının məcmusudur.

Əsərləri üçün mövzu xətarısında bir çoxları kimi duyulması çətinlik çəkməyən rəssam, bunun üçün yeniyetmə yaşlarından dərinlən duymağa başladığı türk dünyası, onun tarixi, adət-ənənəsi, mənəvi-dimi dəyərləri və maddi-mədəniyyət nümunələrinə müraciət etməklə, onlara özünəməxsus nüfuz etmiş, başqaları üçün də cəlbədedici və düşündürücü bir tutumda bədiiləşdirmişdir.

Qeyd edək ki, bu əsərlərin kompozisiya biçiminə, atributların səth boyu ritminə, ifadə şərtliyyəsinə, rəng həllinə görə əski Şərq-müsləman mənəvi dəyərləri ilə anım yaradan olması təkəcə zahiri mahiyyət daşımır. Onların əsl bədii-fəlsəfi məziyyəti ələ miniatur, xalça, muğam kimi daşdığı fikir yükünün çoxmənalı, çoxqatlı olmasında idi. Orta əsr Azərbaycan təsviri sənətində özünün yüksək inkişaf mərhələsinə çataraq əslində İntibah hadisəsini gerçəkləşdirən, ideya-məzmun daşıyıcıları olan bədii ünsürlər və atributlar İlhamın təfsirində bir az da yenilənmiş və zənginləşmiş halda bizə qaytarılıb. Rəssamın "Qədim yazı", "Şərq motivi", "Şaman", "Cənnət quşu", "Şanapipik", "Anadolu

Şaman

Cənnət quşu